

Ιστορικό δοκίμιο 2017

Όνομα: Μαριάννα Μπιτσάνη

Τμήμα: Γ'2 Γυμνασίου

Σχολείο: Σχολή Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου

Θέμα: Η Συνθήκη της Λωζάνης (1923)

Η ελληνική ιστορία αποτελείται από πολλά κεφάλαια, τα οποία έχουν μεγαλύτερη ή μικρότερη επίδραση στη μετέπειτα ζωή των κατοίκων της χώρας. Μια αντιπροσωπευτική περίπτωση κεφαλαίου με τεράστια σημασία στην πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή της Ελλάδας αποτελεί η Συνθήκη της Λωζάνης, της οποίας το στίγμα είναι ακόμη ευδιάκριτο στα Βαλκάνια αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Παρά τη μοναδικότητα της όμως, εκείνη όπως και άλλες συνθήκες ανέδειξε μια προσωπικότητα, με την οποία είναι τιμή να σχετιζόμαστε σαν έθνος: τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Στους συλλογισμούς που θα ακολουθήσουν, θα κάνω μια ιστορική αναδρομή στη Συνθήκη και θα προσπαθήσω όσο πιο φανερά μπορώ, να φωτίσω το έργο του Βενιζέλου με το φως που του αναλογεί.

Η τυπική έναρξη των εργασιών της Συνθήκης της Λωζάνης, έγινε στις 8/21 Νοεμβρίου του 1923, όμως τα γεγονότα τα οποία οδήγησαν στη Συνθήκη χρονολογούνται ήδη από το 1920, το έτος υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών και της εκλογικής ήττας του Βενιζέλου. Έπειτα από το τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου, η Ελλάδα διέθετε ένα αναμφισβήτητο πλεονέκτημα, το οποίο αποτελούσε αποκλειστικά καρπό της δράσης του Βενιζέλου: βρισκόταν στην Αντάτ, την πλευρά των νικητών. Η επιμονή του Κρητικού πολιτικού και η αφοσίωση στον στόχο του, επέφεραν με την αρωγή σημαντικών διαβημάτων (δημιουργία ανεξάρτητης κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη), τη συμμετοχή στον πόλεμο και κατ' επέκταση το δικαίωμα διεκδίκησης εδαφών κατά τη λήξη του.

Η πρώτη σημαντική διπλωματική αναμέτρηση πραγματοποιήθηκε στο Συνέδριο της Ειρήνης, το Δεκέμβριο του 1918, στο Παρίσι, όπου ο Έλληνας πρωθυπουργός με εύστοχους χειρισμούς και προασπίζοντας τα ελληνικά συμφέροντα, κατάφερε να πείσει τους συμμάχους για τα δικαιώματα της Ελλάδας στην περιοχή της Σμύρνης, καθώς και για τον κίνδυνο που διέτρεχε ο ελληνικός πληθυσμός από τη δράση των τουρκικών ενόπλων συμμοριών, χρησιμοποιώντας ως επιχείρημα το διόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό Ελλήνων, το οποίο διέμενε για αιώνες στο συγκεκριμένο κομμάτι της Μ.Ασίας και την ανάπτυξη ενός ελληνικού πολιτισμού, που υπήρχε από την αρχαιότητα. Μάλιστα, ένα στοιχείο το οποίο ενίσχυσε ακόμη περισσότερο το κύρος του Βενιζέλου κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης, ήταν το γεγονός, ότι πρωτοστάτησε

στην ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών προβάλλοντας την εικόνα ενός πολιτικού με διεθνή συνείδηση και οπτική «επί της τεθλασμένης».

Παρ' όλα αυτά, η κορύφωση των διπλωματικών επιτυχιών του Βενιζέλου, επήλθε λίγους μήνες μετά, στα τέλη Ιουλίου του 1920, με την υπογραφή της θριαμβευτικής Συνθήκης των Σεβρών. Η στιγμή της υλοποίησης της Μεγάλης Ιδέας είχε φτάσει για τον μεγαλύτερο υποστηρικτή της, τη στιγμή που κυλώντας την πένα του στο χαρτί, εξασφάλιζε την απελευθέρωση των αλύτρωτων περιοχών. Με τη Συνθήκη των Σεβρών, η Ελλάδα απέκτησε: ολόκληρη την ανατολική Θράκη, τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, όλα τα Δωδεκάνησα με εξαίρεση τη Ρόδο, τη Δυτική Θράκη και δικαίωμα πενταετούς κατοχής της Σμύρνης, με την προϋπόθεση ότι έπειτα από τη λήξη του παραπάνω χρονικού διαστήματος, η τοπική Βουλή θα είχε το δικαίωμα να διεξάγει δημοψήφισμα, για να εγκρίνει την ένωση με την Ελλάδα. Ας φανταστούμε λοιπόν μια στιγμή απόλυτης αγαλλίασης για την Ελλάδα, η οποία έπειτα από μακροχρόνιο και σθεναρό αγώνα, έχει το δικαίωμα να δοκιμάσει την πύρινη γεύση της ενότητας και της απελευθέρωσης σε όλο της το μεγαλείο και να αδράξει την ευκαιρία, ώστε να ξεκινήσει την ανάκαμψή της έχοντας ως λαμπερό παράδειγμα και οδηγό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον ύψιστο ιδεαλιστή και, σύμφωνα με την ελληνική Βουλή, «άξιον της Ελλάδος ευεργέτην και σωτήρα της πατρίδος».

Όμως, η επιτυχία του Βενιζέλου δε στέκεται αρκετά δυνατή να υπερνικήσει τον κίνδυνο της διχόνοιας που ελλοχεύει και έτσι πολύ σύντομα μετά την υπογραφή της Συνθήκης, ακολουθούν γεγονότα που πρόκειται να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στις μετέπειτα πολιτικές εξελίξεις: Αρχικά, γίνεται η πρώτη απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου

στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών, περιστατικό που προκαλεί επεισόδια, αντιπαραθέσεις, διαδηλώσεις και καταστροφές στους δρόμους της Αθήνας. Ύστερα, η ένταση κορυφώνεται με τη στυγνή δολοφονία του διπλωμάτη και συγγραφέα Ίωνα Δραγούμη, η οποία λειτουργεί σε βάρος της βενιζελικής παράταξης. Έτσι, όταν ο Βενιζέλος αισιόδοξα προκηρύσσει εκλογές υπολογίζοντας στην υποστήριξη του λαού, θορυβείται βιώνοντας τη μεταστροφή από τον απόλυτο θρίαμβο στην απότομη πτώση. Ο ίδιος δεν εκλέγεται καν βουλευτής, ενώ το Κόμμα των Φιλελεύθερων, του οποίου ηγείται, καταλαμβάνει στη Βουλή μόνο 110 έδρες. Η απόφαση του να φύγει αυτοεξόριστος στο Παρίσι έπειτα από την εκλογική του ήττα, πρόκειται να διαμορφώσει το μέλλον ολόκληρου του Ελληνισμού, έχοντας ανυπολόγιστες συνέπειες.

Με την αναχώρηση του προκηρύσσεται δημοψήφισμα για την επάνοδο του βασιλιά και πολύ σύντομα η Αθήνα υποδέχεται πανηγυρικά τον Κωνσταντίνο. Η απόσταση, παρ'όλα αυτά δεν αποτελεί κώλυμα για την ενεργό συμμετοχή του Βενιζέλου στα πολιτικά τεκταινόμενα, καθώς ο Έλληνας πολιτικός ακόμη και από το εξωτερικό, επιδιώκει την προάσπιση του εθνικού συμφέροντος: προσπαθεί να αποτρέψει την ανατροπή της Συνθήκης των Σεβρών, συναντιέται με αρχηγούς συμμαχικών κρατών και αντιλαμβάνεται μια επιφυλακτικότητα και δυσπιστία στη στάση τους απέναντι στα πρόσωπα που κυβερνούν. Για να αποτρέψει, λοιπόν, τη δημιουργία μιας αρνητικής κατάστασης για τη χώρα του, συμβουλεύει τους πολιτικούς του αντιπάλους να επιδιώξουν μια ειρηνική λύση για το μικρασιατικό ζήτημα και να περιορίσουν τις δραστηριότητες του ελληνικού στρατού στη ζώνη της Σμύρνης. Παράλληλα, προθυμοποιείται να αναλάβει την πολιτική ευθύνη ενός ειρηνικού διακανονισμού με τους συμμάχους, ο οποίος προβλέπει την αυτονόμηση της Σμύρνης, τη συμμαχική διοίκηση της υπόλοιπης περιοχής και την εξασφάλιση ελληνικής κυριαρχίας στην Ανατολική και Δυτική Θράκη.

Όμως, οι αντίπαλοι του, μη διαθέτοντας ψήγμα της διορατικότητας και της σύνεσης του, αποφασίζουν να τον αγνοήσουν και να προωθήσουν τις ελληνικές πολεμικές επιχειρήσεις στα βάθη της Μ.Ασίας. Τον Ιούνιο του 1921, έπειτα από μια ήττα τον Δεκέμβριο του 1920, ο ελληνικός στρατός καταλαμβάνει την Κιουτάχεια, το Εσκή Σεχίρ και το Αφιόν Καραχισάρ, βαυκαλιζόμενος με την ιδέα εξελληνισμού της Ανατολής και

αποφασίζοντας να ακολουθήσει πορεία μέχρι την Άγκυρα. Όμως τάχιστα, οι δυσχερείς κλιματολογικές συνθήκες και η έλλειψη ανεφοδιασμού, αρχίζουν να κάμπτουν την αντοχή των στρατιωτών, δίνοντας την ευκαιρία στον Μουσταφά Κεμάλ, ευφυή Τούρκο πολιτικό, να ανασυντάξει τον στρατό του. Οι πολεμικές επιχειρήσεις ξεκινούν πάλι τον Αύγουστο του 1921 στον ποταμό Σαγγάριο δίχως κάποια αξιοσημείωτη επιτυχία, ενώ ο ελληνικός στρατός αναγκάζεται να παραμείνει στην Τουρκία όλο το χειμώνα του 1921-1922, δίνοντας αναπόφευκτα ένα τεράστιο προβάδισμα στον τουρκικό στρατό.

Η απόλυτη καταστροφή έρχεται με τη μαζική, οργανωμένη επίθεση του οθωμανικού στρατού, η οποία διασπά το ελληνικό μέτωπο και αναγκάζει τον στρατό να υποχωρήσει άτακτα προς τα παράλια. Στις 26 Αυγούστου 1922, γράφεται η πιο αιματηρή και μελανή σελίδα του Ελληνισμού με την πυρπόληση και λεηλασία της Σμύρνης. Ελληνισμός αιώνων βουλιάζει μέσα στο αίμα και τη φωτιά, περιουσίες καταστρέφονται, ενώ ο πληθυσμός βασανίζεται, βιάζεται, κακοποιείται και εκτελείται. Το λίκνο του ελληνικού πολιτισμού στη Μ.Ασία αποτελεί πλέον σωρός από νεκρούς και αποκαΐδια. Την καταστροφή της Σμύρνης, ακολουθούν απαιτήσεις των επαναστατών για την παραίτηση του βασιλιά, την προκήρυξη εκλογών, τη δημιουργία ισχυρού στρατού, ενώ πραγματοποιείται και η «δίκη των έξι», ώστε να τιμωρηθούν οι υπεύθυνοι της καταστροφής.

Όλα τα παραπάνω γεγονότα, σε συνδυασμό με την απροθυμία της Τουρκίας να αναγνωρίσει την ταπεινωτική για εκείνη, Συνθήκη των Σεβρών, έδειξαν ότι υπήρχε ανάγκη για τη σύναψη μιας συνθήκης, η οποία θα επισφράγιζε την ειρήνη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας,

αμβλύνοντας τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα μεταξύ τους. Ο Βενιζέλος, λοιπόν καλείται να υπηρετήσει τη χώρα του άλλη μια φορά, εκπροσωπώντας την στη συνεδρίαση της Λωζάνης ως αρχηγός της ελληνικής αντιπροσωπείας, απέναντι σε πολλούς άλλους ικανούς διπλωμάτες. Η συνεδρίαση ξεκίνησε τις εργασίες της στις 8 Νοεμβρίου 1923 και γρήγορα έγιναν αντιληπτά τα θέματα που θα μονοπωλούσαν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων στη Συνέλευση, δηλαδή η ανταλλαγή των πληθυσμών, το ζήτημα των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και του Πατριαρχείου, το καθεστώς των Στενών, με τον προσδιορισμό των συνόρων, οι πολεμικές αποζημιώσεις και τα συμφέροντα Τουρκίας-Αγγλίας για το πετρέλαιο στην περιοχή της Μοσούλης.

Αναφορικά με το πρώτο ζήτημα, στις 30 Ιανουαρίου του 1923, υπογράφηκε η «Σύμβαση περί ανταλλαγής των Ελληνικών και Τουρκικών πληθυσμών», η οποία όριζε ότι όλοι οι ελληνορθόδοξοι από τη Μ.Ασία, οι οποίοι αριθμούσαν σε 1.200.000 (κατά προσέγγιση) ψυχές, ήταν υποχρεωμένοι να επιστρέψουν στην Ελλάδα, ενώ η αντίστροφη πορεία ορίστηκε για τους 400.000 μουσουλμάνους κατοίκους της Ελλάδας. Από το μέτρο αυτό εξαιρέθηκαν οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, καθώς και οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης. Ύστερα, αξιοσημειώτες είναι και οι αποφάσεις που πάρθηκαν σε σχέση με τα σύνορα, οι οποίες στο μέλλον θα γίνονταν αίτια ποικίλων και πολυεπίπεδων διενέξεων. Η Ανατολική Θράκη, τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος και η περιοχή των Στενών παραχωρήθηκαν οριστικά στην Τουρκία με τον Έβρο να αποτελεί το κύριο σύνορο μεταξύ των δύο χωρών. Τα Δωδεκάνησα αναγνωρίστηκαν ως ιταλική κτήση, η Τουρκία αναγνώρισε την οριστική παραχώρηση της Κύπρου στην Αγγλία και η Ελλάδα κατάφερε να διατηρήσει τη Δυτική Θράκη και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου με εξαίρεση την Ίμβρο και την Τένεδο. Ακόμα, η Τουρκία εγκατέλειψε τις απαιτήσεις της για την καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων από μέρους της Ελλάδας, ενώ για την περιοχή της Μοσούλης η Αγγλία και η Τουρκία επιφυλάχθηκαν να συνάψουν αργότερα ιδιαίτερη σύμβαση και σε περίπτωση διαφωνίας να υποβληθούν στη διαιτησία του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών. Τέλος, όσον αφορά την εργασία του Πατριαρχείου, φαίνεται από τα πρακτικά πως η Τουρκία παραιτήθηκε από την απαίτηση να απομακρύνει το Πατριαρχείο και δέχτηκε να το σεβαστεί με την προϋπόθεση να περιοριστεί στο εξής καθαρά στα θρησκευτικά του καθήκοντα. Οι

παραπάνω αποφάσεις επισημοποιήθηκαν με την υπογραφή της Συνθήκης από την Ελλάδα, την Τουρκία, την ΕΣΣΔ, την Αγγλία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ιαπωνία και τη Ρουμανία.

Η Συνθήκη της Λωζάνης υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923, όμως η επίδραση της στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι αισθητή ακόμη και σήμερα, καθώς άφησε στο πέρασμα της και άλλα σύγχρονα γεγονότα που δεν μπορούμε να αγνοήσουμε. Παίρνοντας το καράβι της προσφυγιάς, οικογένειες χωριά και πόλεις διέσχισαν τη θάλασσα και έφτασαν σε μια αφιλόξενη χώρα με προβλήματα, η οποία δεν απέπνεε τη θαλπωρή της αληθινής πατρίδας. Ύστερα, κάνοντας ένα μεγάλο βήμα και εστιάζοντας τον φακό στη δεκαετία του '50, βλέπουμε Τούρκους να καταστρέφουν ελληνικές συνοικίες, μαγαζιά, να αναζωπυρώνουν τις διαφορές εκατοντάδων χρόνων εξωτερικεύοντας τον πόνο της μολυσμένης τους πληγής, της αδικίας, μόνο και μόνο για να φωνάξουν: «Νά τα Σεπτεμβριανά για να καταλάβετε τί αξίζετε!» και τέλος φτάνοντας στο αβέβαιο σήμερα, ο φακός πέφτει πάνω σε πολιτικούς που αγοράζουν στο βήμα για την καταπάτηση των θαλάσσιων συνόρων, για την ασέβεια απέναντι στην υφαλοκρηπίδα, την αδικία. «Δεν έχει η θάλασσα σύνορα», δηλώνει ο Έλληνας πρωθυπουργός, «η Συνθήκη της Λωζάνης είναι συζητήσιμη», επισημαίνει ο Ερντογάν και ύστερα το μικρόφωνο στρέφεται σε εμάς, στους απλούς κατοίκους, για να μιλήσουμε μπροστά στις ευρωπαϊκές κάμερες για την επιθυμία της Ελλάδας να αναγνωρίζεται ως ένα πολιτισμένο κράτος σε διεθνές επίπεδο. Και εμείς, λυπημένοι, ανασκαλεύουμε τη μνήμη μας για να εντοπίσουμε μια στιγμή που η Ελλάδα αξίζει να ονομάζεται «χώρα ηρώων». Εκείνη τη στιγμή βγαίνει και ο Βενιζέλος.

Υπάρχουν λίγα ακόμα που μπορώ να αναφέρω για τον ρόλο του Βενιζέλου στη Συνθήκη της Λωζάνης, καθώς θεωρώ ότι συχνά τα γεγονότα δίνουν μια πληρέστερη και πιο αντιπροσωπευτική περιγραφή της συμβολής μιας φυσιογνωμίας στον χώρο της πολιτικής από ότι μια επιτηδευμένη διήγηση. Όμως νιώθω την ανάγκη να επισημάνω το εξής: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ήταν γενναίος. Στη Συνδιάσκεψη ήρθε αντιμέτωπος με υπερφίαλους και επίμονους αντιπροσώπους και για να προσφέρει την καλύτερη δυνατή λύση στη χώρα του, σκότωσε το ανώτατο και πιο αξιοθαύμαστο έργο του με τα ίδια του τα χέρια στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Έπειτα, κατά τη διάρκεια της πολιτικής

του σταδιοδρομίας, είχε τη θέση ενός ακλόνητου βράχου δίπλα στη χώρα, αποτελώντας μια αστείρευτη πηγή ενέργειας, διορατικότητας, σύνεσης και ενάργεια, η οποία κινούσε τα ηνία ενός τόπου τυπικά βουλιαγμένου και κατακερματισμένου στις χιλιάδες διαφορές. Δεν θεωρώ τυχαίο το γεγονός, πως καθ'όλη τη διάρκεια της παρουσίας του στον κόσμο της διεθνούς πολιτικής, αποτελούσε αντικείμενο θαυμασμού όχι μόνο των συμμάχων, μα και των εχθρών και είχε μια θέση κύρους και επιβολής στο πεδίο της διπλωματίας. Κατά την άποψη μου, ο Ελευθέριος Βενιζέλος αποτελούσε και αποτελεί ακόμα ένα υπόδειγμα πολιτικού για τους ηγέτες της σύγχρονης εποχής, καθώς ενσαρκώνει το γνώρισμα του άρτιου καθοδηγητή και όχι του τέλειου δημαγωγού.

Οι δικές μου λέξεις σώθηκαν πια, για αυτό δίνω τη σκυτάλη στον Χάρολντ Νίκολσον, σύμβουλο του Άγγλου πρωθυπουργού Τζορτζ Λούντ, ο οποίος έγραψε στον πατέρα του τα ακόλουθα: «Δεν μπορώ να σου περιγράψω το κύρος που έχει εδώ ο Βενιζέλος. Αυτός και ο Λένιν είναι οι μόνες πραγματικά μεγάλες φυσιογνωμίες της Ευρώπης. Η ομιλία του ήταν ένα περίεργο κράμα από γοητεία, ληστρικό πνεύμα, πολιτική διεθνούς εμβέλειας, πατριωτισμό, θάρρος και φιλολογία- μα πάνω από όλα, ήταν αυτός ο ίδιος, αυτός ο μεγαλόσωμος, γεροδεμένος, χαμογελαστός άνδρας, με μάτια που άστραφταν πίσω από τα γυαλιά του και με ένα τετράγωνο σκούφο από μαύρο μεταξωτό ύφασμα στο κεφάλι».

Βιβλιογραφία-Πηγές :

- Κανδαράκης Γ., Καρτσάκης Δ., Μανωλάκης Κ., Εκπαιδευτικός φάκελος «Ελευθέριος Βενιζέλος. Στα βήματα του...», γ' έκδοση, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών & Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» - ΥΠ.Π.Θ, Αθήνα- Χανιά 2015
- Γαρδίκια Κατσιαδάκη Ελένη (επιστ. επιμ.), Στα χρόνια του Βενιζέλου: Εσωτερική & εξωτερική πολιτική – Οικονομία – Εκπαίδευση – Πολιτισμός, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών & Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» - ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα 2010.
- «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» - Βιβλίο εικοστό: Από τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο μέχρι το 1830- Παύλου Καρολίδη
- https://en.m.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Lausanne
- Titanis.pblogs.gr/oi-synthhkes-sebrwn-kai-lwzanhs.html
- <http://greekworldhistory.blogspot.gr/2015/06/23-1864-18-1936.html?m=1>
- <http://www.kathimerini.gr/807578/interactive/epikairothta/hgetes/ley8erios-venizelos>